

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ

ПОРІВНЯННЯ РІВНОЗНАЧНОСТІ В ГОТСЬКІЙ МОВІ

Калитюк Л.П.

Київський університет імені Бориса Грінченка

Порівняння вважається основою пізнавальної діяльності людини, оскільки невідоме пізнається шляхом зіставлення з відомим людині, пізнаним поняттям, об'єктом, досвідом тощо. А, отже, цілком зрозумілим і самоочевидним є звернення до найдавніших пам'яток писемності з метою відстеження витоків цього мовного явища та лінгвальних засобів, причетних до аранжування порівняння. Окремішність, унікальність та цінність готської мови для германського мовознавства полягає в її архаїчності, що дозволяє використовувати факти цієї мови для відстеження певних еволюційних процесів у германських мовах. До того ж проблемі аранжування порівнянь на різних мовних рівнях готської мови не приділялося належної уваги [2, с. 66], що зумовлює актуальність та новизну такої розвідки. Мета дослідження полягає в окресленні готських мовних засобів, причетних до оформлення порівнянь рівнозначності дій та об'єктів.

У готській мові порівняння доцільно розглядати вузько, власне з погляду залучених мовних засобів, полишаючи поза увагою соціокультурний аспект. Таке міркування зумовлено об'єктивними причинами, а саме: пам'ятки готської мови передусім є перекладами з грецької, що передбачає точність відтворення перекладеного тексту і не дозволяє впевнено розглядати особливості мовної картини світу готів. Наведені нижче приклади порівнянь відносять до біблеїзмів, які за своєю природою позбавлені інформації про особливості світобачення носіїв мови друготвору: порівняння віри з гірчичним зерном *galaubein swe kaurno sinapis* (CA Mark 4:31; CA Luke 17:6); або ж духа з голубом *ahman swe ahak* (CA Mark: 1:10), *ahma* <...> *swe ahaks* (CA Luke 3:22); натовпу з отарою овець без пастуха *swe lamba ni habandona hairdeis* (CA Matthew 9:36); чи диявола з блискавкою, що впала з неба *Satanan swe lauhmunia driusandan us himina* (CA Luke 10:18); людей з вівцями та вовками *swe lamba in midumai wulfe* (CA Luke 10:3); послідовників Бога з улюбленими дітьми *galeikondans guda swe barna liuba* (Ephesians 5:1); єпископів із служителями Божими *skaluf~þan aipiskaupus ungafairinops wisan, swe gudis fauragaggja* (Titus 1:7); старших чоловіків з батьками *andbeitais* <...> *swe attin* (Timothy I 5:1); молодших чоловіків з братами *juggins swe bropruns* (там само); старших жінок з матерями *sineigos swe aipeins* (Timothy I 5:2); молодших жінок з сестрами *juggos swe swistruns* (там само); потенційного адресата з воїном Ісуса Христа *þu* <...> *swe gods gadrauhts Xristaus Iesuis* (Timothy II 2:3). Однак за формального підходу

впадає у вічі наявність мовної одиниці *swe* "як" (*so, as, as if, as though* у сучасній англійській мові) у всіх наведених порівняннях.

Вплив грецького оригіналу на друготвір є настільки потужним, що у наукових колах закріпилася думка про його можливу інтерференцію навіть на синтаксичному рівні готського варіанту Біблії [цит. за 1, с.52]. Втім можна з високою вірогідністю припустити, що мовні одиниці, причетні до оформлення порівнянь у готській мові все ж не зазнали впливу корелюючої мови, оскільки належать до закритої мовної системи, яка в свою чергу універсально демонструє низьку здатність до запозичень.

Рівнозначні дії, об'єкти у готській мові порівнюються із залученням, по-перше, якісних відзайменникових прислівників, як-от: *swa* "так", *swe* "як", *galeiko* "подібно", *galeiks* "схожий, подібний" і, по-друге, вказівних займенників на зразок: *so* "ця", *sa* "цей", *sama* "самий", *sa sama* "той самий", *samo* "той самий"; аглютинативно приєднаних *sa*, *ƿata*, *so* до відносної частки *ei*: *saei*, *ƿatei soei*, *ƿatei* ... *ƿata*. Найпоширенішою мовною одиницею, що вводить порівняння рівнозначності є сполучник *swa*, дериват від займенника третьої особи **s(w)e*-. Етимологічна розвідка свідчить на користь спільноіндоєвропейського походження досліджуваної одиниці. Пор.: PIE **swo*- "so", PG **swa*, OE *swa*, *swæ*, OSaxon, Middle Dutch, OHG *so*, ONorse *sva*, Danish *saa*, Swedish *så*, OFrisian *sa*, Dutch *zo*, German *so* "so"), (cf. Greek *hos* "як," OLat *suad* "так," Lat *se* "себе"). У готській мові порівняння може вводитися із залученням дистантно розташованої корелятивної пари *swa* ... (*ni*) *swe* "так...як": (1) <...> *jah swa managai swe attaitokun imma, ganesun* (CA Mark 6:56) – "і стільки, скільки торкнулося його, були зцілені"; (2) *swa ufta swe* (A Corinthians I 11:25) – "так часто, як"; (3) *swa managai swe* (A,B Timothy I 6:1; A,B Galathians 6:12, там само 6:16) – так багато, скільки; (4) *swa lagga swe* (A Romans 11:13); (5) *swa managai auk swe* (A Galatians 3:27); (6) *apƿan ik nu swa rinna, ni <swe> du unwis<s>amma; swa jiuka, ni swe luftu bliggwands*; (A Corinthians I 9:26) – "Я тому так біжу, не як невпевнено, так б'юсь я, не як хтось б'є повітря".

Сполучник *swaswe* вводить не лише підрядні наслідкові, а й підрядні порівняльні. Побіжний аналіз фактів готської мови дозволяє стверджувати, що, на відміну від *swe*, якому властиво сполучатися з іменниками, *swaswe* переважно вводить (не)повні речення: (7) *gamotidedun imma twai daimonarjos us hlaiwasnom rinnandans, sleidjai filu, swaswe ni mahta manna usleifan ƿairh ƿana wig jainana*. (CA Matthew 8:28) – "зустріли його двоє одержимі дияволом, вийшовши з могил, <такі> переповнені злістю, що жодна людина не могла пройти тим шляхом". (8) *gagg, jah swaswe galaubides wairƿai ƿus* (CA Matthew 8:13) – "ідить своїм шляхом, як ви вірите, так і вам буде"; (9)... *ak swaswe laisida mik atta meins, ƿata rodja*. (CA John 8:28) – "... як вчив мене батько мій, я говорю ці речі"; (10) *wairƿaid bleiƿjandans, swaswe jah atta izwar bleiƿs ist*. (CA Luke 6:36) – "будьте тому милостиві, як ваш Отець <є> милостивий; (11) *swaswe unwita quisa* (B

Corinthians II 11:23) – "як дурень говорю"; (12) *unte waurstw frauins waurkeiþ, swaswe jah ik* ____ (Corinthians I 16:10) – "він робить роботу Господа як я <роблю>" [еліпсис [VP]]; (13) *swaswe jah þai anþarai* (A,B Ephesians 2:3) – "навіть як інші". Втім трапляються випадки, коли вказана одиниця входить до складу структури [*swaswe* [NP [NAdj]]]: (14) *swaswe malma mareins* (A Romans 9:27) – "як піску в морі".

Swaswe може бути конститuentом корелятивної пари із дистантно розташованими *swah* (15) *swa* (16), (17) та *samo*: (15) *jah swaswe warþ in dagam Nauelis, swah wairþiþ jah in dagam sunaus mans* (CA Luke 17:26) – "як було в дні Ноя, так буде і в дні Сина людського"; (16) *swaswe raihtis lauhmoni lauhatjandei us þamma uf himina in þata uf himina skeiniþ, swa wairþiþ sunus mans in daga seinamma* (CA Luke 17:24) – "як блискавка, що блискає з однієї частини неба, освітлює іншу частину під небесами, так має і син людський у його дні"; (17) *unte swaswe ufarassus ist þulaine Xristaus in uns, swa jah þairh Xristu ufar filu ist jah gaþrafsteins unsara.* (B Corinthians II 1:5) – "як і страждання Христа присутні в нас, так і ми знайдемо заспокоєння в Христі".

Порівняння може здійснюватися за схемою [[Comp Adj] *swaswe* [S]]: (18) *jah þan saiada, urrinniþ jah wairþiþ allaize grase maist jah gatauþiþ astans mikilans, swaswe magun uf skadau is fuglos himinis gabauan.* (CA Mark 4:32) – "Як його посіяно, воно виростає і стає більшим за всі трави і простягає великі гілки, так(і), що птахи небесні можуть розташуватися в його тіні". Важко однозначно визначити семантику підрядного речення, введеного маркером *swaswe*, це може бути підрядне як способу дії, так і порівняльне. Неможливість проведення чіткої диференціації між вказаними реченнями зумовлена їхньою контамінованою семантикою.

Засвідчено непоодинокі випадки дистантно розташованих корелятивних пар *swe... galeikai* "як ... як" (19), *swe ... swa* "як ... так" (20), *swe...swaswe* "як ... як" (21): (19) *Saudauma þau waurþeima jah swe Gaumaurra þau galeikai waurþeima* (A Romans 9:29) – "ми були як Сodom, і як для Гоморри створені". (20) *swe þiubs in naht swa quimiþ* (Thessalonians I 5:2) – "як злодій вночі так приходить". (21) *þizai laiseinai is; unte was laisjands ins swe waldufni habands jah ni swaswe þai bokarjos* (CA Mark 1:22: CA Matthew 7:29) – "Їх навчав так, ніби мали владу, а не як скрибів". *Swe* може траплятися як перша частина складеного слова, як, наприклад, *swe leika* (Ephesians 5:28); *sweþauh* (A, B Corinthians II 12:15).

Іноді порівняння вводиться в імплікатуру і розпізнається як таке на основі позалінгвального досвіду реципієнта (22), або ж за допомогою умовиводу: (22) *Jah aftra [Jesus] dugann laisjan at marein, jah galesun sik du imma manageins filu, swaswe ina galeiþan <dan> in skip gasitan in marein; jah alla so managei wiþra marein ana staþa was.* (CA Mark 4:1) – "І він знову почав вчити біля берега моря і стільки багато <людей> зібралось біля нього, що він ступив на корабель, вийшов у море, а весь натовп зостався біля моря на суші".

Зрідка для порівняння вживається мовна одиниця **samo** "такий самий" (23), когнати якої засвідчені не лише в германських мовах, а й у більш широкій ІЄ мовній площині: О Norse *same*, *samr* "такий же", PG **sama-* "такий самий" (cf. О Saxon, OHG *samant*, German *samt* Gothic *samana* "разом", Dutch *zamenen* "збирати", German *zusammen* "разом"), PIE **samos* "той самий", від кореня **sem-* (1) "один", "як один" (adv.), "разом з" (cf. Sanskrit *samah* "рівний, такий самий, подібний, ідентичний"; Avestan *hama* "подібний, той самий"; Lat. *similis* "like"; OChurch Slavonic *саму*). (23) *þata samo taujand* (CA Luke 6:33) – "так само з грішниками"; (24) *usfulleiþ meina fahed, ei þata samo hugjaiþ, þo samon friarþwa habandans, samasaiwalai, samafraþjai* (B Philipians 2:2) – "наповни себе моєю радістю, щоб ти був такої ж думки, щоб ти мав таку ж любов, таку ж гармонію, таку ж думку". **Sama** або **swa** можуть вживатися як перша частина складеного слова з елементом **-laud**: (25) *ni in Israela swalauda galaubein bigat*. (CA Luke 7:9) – "ні, не в Ізраїлі не знаходив я такої великої віри"; (26) *ei andnimaina samalaud* (там само, 6:34) – "отримати стільки ж знову".

Отже, проведений аналіз дозволяє стверджувати, що, по-перше, мовні засоби, причетні до аранжування порівнянь рівнозначності у готській мові, успадковані від праіндоевропейської мови-основи, що уможливорює отримання науково-значущих результатів на матеріалі готської мови, нехтуючи можливим впливом грецької джерельної мови на готський друготвір. По-друге, порівняння рівнозначності у готській мові реалізується насамперед за допомогою *swa*, *swe*, які можуть вживатися як самостійно, так і в складі корелятивних пар. Подальші дослідження перспективно зосередити на вивченні особливостей порівнянь нерівнозначних дій, об'єктів на матеріалі готської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буніятова І.Р. Еволюція гіпотаксису в германських мовах (IV – XIII ст.) : монографія / І.Р. Буніятова. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 327 с. – Бібліогр. : с. 244 – 325.
2. Дубинин С.И., Бондаренко М.В., Тетеревенков А.Е. Готский язык: Учебное пособие / С.И. Дубинин, М.В. Бондаренко, А.Е. Тетеревенков 2-е изд., доп. Самара: Изд-во «Самарский университет», 2006. – 148 с
3. Online Etymology Dictionary : Інтернет-ресурс. – Режим доступу : <http://www.etymonline.com/>

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

4. The Gothic Bible : Інтернет-ресурс. – Режим доступу : <http://www.wulfila.be/gothic/browse/>

На матеріалі готської мови досліджуються мовні засоби, що вживаються для порівняння рівнозначних об'єктів і дій. Описаний арсенал одиниць, причетних до оформлення таких порівнянь, і встановлено, що їхня праіндоевропейська генетична спорідненість дозволяє виключити можливість впливу грецького оригіналу на їх підбір. Аналіз мовних фактів дав змогу встановити найбільш частотні сполучники *swa*, *swe*, причетні до аранжування порівнянь.

Ключові слова: готська мова, порівняння

На материале готского языка исследуются языковые средства, употребляемые для сравнения равнозначных объектов и действий. Описан арсенал единиц, причастных к оформлению таких сравнений, и установлено, что их праиндоевропейское

родство позволяет исключить возможность влияния греческого оригинала на их подбор. Анализ языковых фактов дал возможность установить наиболее частотные союзы *swa*, *swe*, привлекаемые для аранжировки сравнений.

Ключевые слова: готский язык, сравнение

The article seeks to explore the means of the Gothic language used in comparisons of equality at different language levels. The detailed analysis of language data reveals that comparisons of equal objects and actions in the language in question are carried out by a set of conjunctions, with *swa*, *swe* as the most commonly used ones. The Gothic language conjunctions analysed trace their origin back to PIE, having cognates in IE languages. The choice of language means is often determined by the object of comparison (action / object(s)).

Key words: Gothic language, comparison